

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО**

СХВАЛЕНО

Протокол Вченої ради ЧОППО
імені К.Д.Ушинського
№ 2 від 19.02.2026

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ ЧОППО імені К.Д.Ушинського
№ 21 від 26.02.2026

ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів
загальної середньої освіти
**«СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В
НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ НА РІВНІ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ»**

Розробники:

Клепак Аліна Сергіївна, доцент кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат історичних наук;

Мокрогуз Олександр Петрович, завідувач кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент.

Напрямок підвищення кваліфікації:

Сучасні підходи до навчання в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти.

Розроблено на основі типової програми:

Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (Наказ МОН України від 12.10.2022 № 904)

Термін дії програми: з 26.02.2026 по 26.02.2031 рр.

Рецензенти:

Лисенко Ірина Василівна, проректор Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент.

Желіба Олександр Володимирович, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук, доцент.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми підвищення кваліфікації «Сучасні підходи до навчання громадянської освіти в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти» зумовлена реформуванням освітньої системи України, упровадженням ідей Нової української школи та сучасними суспільними викликами, що потребують формування активної громадянської позиції здобувачів освіти.

Програма розроблена відповідно до Законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2022 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.), Постанови Кабінету міністрів України від 21.08.2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р., зі змінами 2022 р.), Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (Наказ МОН України від 29.08.2024 р. № 1225) та інших нормативно-правових документів у сфері освіти.

Програма спрямована на розвиток професійної компетентності педагогічних працівників у сфері формування громадянської, соціальної та правової грамотності учнів, що сприяє їхній успішній соціалізації, активній участі в демократичних процесах і сталому розвитку суспільства.

Зміст програми передбачає опанування сучасних педагогічних технологій, інтерактивних і проєктних методів навчання, формувального оцінювання, цифрових інструментів, а також інклюзивних та особистісно орієнтованих підходів, що забезпечують ефективність навчання в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти.

Програма є важливим інструментом професійного розвитку вчителів громадянської освіти, сприяє їхній готовності до ефективної педагогічної діяльності в умовах Нової української школи та підвищенню якості громадянської освіти відповідно до викликів XXI століття.

Цільова група: вчителі закладів загальної середньої освіти, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти в другому циклі базової середньої освіти (7–9 класи, базове предметне навчання).

Обсяг (тривалість): 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Особливості реалізації програми: модульний принцип (гнучкість), програму створено за принципом окремих, логічно завершених модулів.

Місце виконання програми: Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, 14021 м. Чернігів, вул. Слобідська, 83.

Реалізація програми здійснюється за умови утворення групи не менше 20 слухачів.

Графік освітнього процесу складається відповідно до умови проведення занять у вільний від роботи час учасників навчання. Тривалість підвищення кваліфікації за даною програмою становить від одного до двох тижнів.

Викладацький склад, що залучений до викладання навчальних тем за освітньою програмою, відповідає Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти. До викладання залучають фахівців з громадянської та історичної освітньої галузі, тренерів-педагогів Нової української школи.

Забезпечення розміщення програми на сайті: <https://choippo.edu.ua/>

Вибір форми організації освітнього процесу за Програмою залишається за суб'єктом підвищення кваліфікації та відповідно до запитів слухачів.

Теоретична складова Програми може бути реалізованою через інтерактивні лекції/відеолекції/вебінари/відеоконференції тощо. Практична складова – через практикуми/навчальні тренінги/вебінари/майстер-класи тощо.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: очна (денна), дистанційна з використанням дистанційних технологій у синхронному або асинхронному режимі, очно-дистанційна.

Навчальні заняття в синхронному режимі в умовах дистанційної форми навчання проводяться з використанням спеціального програмного забезпечення для проведення вебконференцій (ZOOM) з обов'язковою участю слухачів.

Метою програми є підвищення професійної компетентності педагогічних працівників щодо опанування та ефективного впровадження сучасних освітніх стратегій, інноваційних методів навчання, компетентнісного, діяльнісного, інтегративного, особистісно орієнтованого, середовищного та STEM-підходів, навичок критичного мислення, а також інструментів формування та підсумкового оцінювання у процесі навчання громадянської освіти в умовах Нової української школи на рівні базової середньої освіти.

Завдання підвищення кваліфікації:

- ознайомлення із сучасними педагогічними стратегіями та підходами до навчання громадянської освіти в умовах Нової української школи;
- уточнення сутності громадянських і соціальних компетентностей здобувачів освіти та удосконалення раніше набутих професійних компетентностей педагогів у сфері громадянської освіти;
- формування навичок застосування діяльнісного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, інтегративного, середовищного та STEM-підходів у навчанні громадянської освіти;
- розкриття дидактичних, педагогічних і методологічних аспектів формування демократичної культури, правосвідомості та громадянської відповідальності здобувачів освіти;
- вдосконалення навичок критичного мислення;
- розвиток здатності педагогів застосовувати сучасні інструменти формування та підсумкового оцінювання рівня сформованості ключових компетентностей учнів;
- формування практичних умінь проектування та реалізації громадянсько орієнтованих навчальних занять, освітніх проєктів і навчальних сценаріїв, набуття досвіду виконання компетентнісно орієнтованих завдань.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться (відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 №1225): що вдосконалюватимуться (відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225): формування і розвиток компетентностей, необхідних для здійснення комплексу заходів з надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам у сфері загальної середньої освіти – мовно-комунікативна компетентність (А1), предметно-методична компетентність (А2), інформаційно-цифрова компетентність (А3), емоційно-етична компетентність (Б2), організаційна компетентність (Г2), оцінювально-аналітична (Г3), здатність до навчання впродовж життя (Д1).

Очікувані результати підвищення кваліфікації.

Знання й розуміння:

- сутнісних характеристик сучасних підходів до навчання в Новій українській школі та специфіки їх застосування в процесі навчання громадянської освіти;
- спільних і відмінних рис проблемного та проектного навчання як ефективних педагогічних технологій формування громадянських та соціальних компетентностей учнів;
- методів і педагогічних умов ефективної організації кооперативного навчання, формування колективної відповідальності, участі та демократичної взаємодії здобувачів освіти;
- сутності, принципів і механізмів реалізації діяльнісного і компетентнісного підходів у громадянській освіті, а також відповідних інструментів їх упровадження в освітньому процесі;
- характерних ознак поверхневого та глибинного навчання, їхнього педагогічного потенціалу для розвитку громадянської свідомості, соціальної активності та відповідального громадянства учнів;
- стратегій розвитку критичного мислення, громадянської позиції, комунікативної компетентності та когнітивної гнучкості учнів у процесі навчання громадянській освіті.

Уміння:

- організувати педагогічну діяльність щодо впровадження громадянської освіти та формування громадянських і соціальних компетентностей учнів на засадах сучасних освітніх підходів Нової української школи;
- реалізувати принципи компетентнісного підходу, застосовувати діяльнісні методи та інструменти діяльнісного навчання в освітньому процесі громадянської та історичної освітньої галузі;
- моделювати уроки громадянської освіти за сценаріями проблемно-орієнтованого, кооперативного навчання;
- планувати, проектувати та реалізувати навчальні й соціально-громадянські освітні проекти;

- аналізувати, добирати та застосовувати компетентнісно орієнтовані завдання, спрямовані на формування громадянських компетентностей, критичного мислення та соціальної активності здобувачів освіти;
- вирізняти ознаки поверхневого та глибинного навчання;
- добирати та застосовувати ефективні методи формування колективної відповідальності, демократичної взаємодії, розвитку критичного мислення та когнітивної гнучкості учнів у процесі навчання громадянської освіти.

Цінності, ставлення:

- готовність застосовувати сучасні підходи, методики та технології навчання громадянської освіти в умовах Нової української школи;
- усвідомлення значущості громадянської освіти як ключового чинника формування демократичної культури, активної громадянської позиції та соціальної відповідальності здобувачів освіти;
- здатність і готовність планувати та реалізовувати освітній процес відповідно до Концепції Нової української школи та Державного стандарту базової середньої освіти, орієнтуючись на цінності демократії, прав людини, верховенства права та соціальної справедливості.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації спрямовані на визначення рівня досягнення очікуваних результатів навчання та ґрунтуються на принципах прозорості, об'єктивності, системності, практичної спрямованості, академічної доброчесності та відповідно вимогам Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти.

Підтвердження результатів навчання відбувається за умови участі (75% часу) в офлайн/онлайн заняттях та проходження тестування (30 тестових/контрольних завдань) та отримання 70% правильних відповідей під час їх виконання.

Інструменти оцінювання: тестові завдання за темами модулів – запитання/завдання для перевірки сформованих компетентностей.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації.

За результатами успішного завершення навчання за освітньою програмою слухачі отримують свідоцтво про підвищення кваліфікації на 30 годин (1 кредит ЄКТС) відповідно до вимог Постанови Кабінету міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21.08.2019 р. № 800».

Вартість. Вартість обраховується згідно з вимогами чинного законодавства і становить 950 грн з одного слухача (кількість учасників підвищення кваліфікації в одній групі не менше 20 осіб).

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Зміст Програми розроблено з урахуванням аксіологічного, особистісно орієнтованого, компетентнісного/діяльнісного підходів і складено відповідно до професійних потреб та рівня підготовки педагогічних працівників.

Навчання орієнтоване на формування та вдосконалення професійних компетентностей педагогів відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти та професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти».

Програмою передбачено комплексне підвищення кваліфікації шляхом поєднання лекційних, практичних та підсумкових форм роботи, спрямованих на оновлення теоретичних знань і розвиток практичних умінь викладання громадянської освіти в умовах Нової української школи.

Особливістю Програми є її практико-орієнтований і компетентнісний характер, спрямований на розвиток здатності педагогів проектувати та реалізовувати освітній процес з громадянської освіти на засадах демократії, прав людини, безбар'єрності та інклюзії. Програма передбачає:

- моделювання фрагментів уроків та освітніх ситуацій;
- розробку компетентісно орієнтованих завдань і навчальних кейсів;
- аналіз реальних педагогічних практик;
- застосування цифрових і мультимедійних інструментів;
- рефлексивне осмислення власного професійного досвіду..

Вибір форм організації освітнього процесу, методів і засобів навчання здійснює суб'єкт підвищення кваліфікації з метою досягнення очікуваних результатів навчання, визначених Програмою.

Підсумкові заходи за результатами підвищення кваліфікації передбачають проведення підсумкової конференції-дискусії за участю педагогічних працівників. Підсумкова конференція-дискусія передбачає обговорення проблемних питань, результатів навчання за Програмою та отримання зворотного зв'язку від слухачів.

Програма містить два модулі (12 взаємопов'язаних тем). Загальних обсяг навчального навантаження становить 30 годин. Розподіл годин за видами діяльності має орієнтовний характер; послідовність і кількість годин на вивчення окремих тем може змінюватися в межах часу, передбаченого Програмою. У навчально-тематичні плани освітньої діяльності підвищення кваліфікації педагогічних працівників може бути включено додаткові змістовні теми за рахунок скорочення обсягу годин певних змістовних модулів із урахуванням пропозицій та побажань слухачів, яким надають освітні послуги.

На завершальному етапі навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест із 30 завдань (Google Форма). Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, – 30 балів, прохідний бал – 21.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає: 30 год, з них: 11 год – лекційні заняття, 17 год – практична робота, 2 год – підсумкові заходи.

Нижче наведено орієнтовний розподіл навчального часу за модулями та темами, що забезпечує досягнення визначених Програмою результатів навчання протягом 30-годинного курсу.

Навчально-тематичний план

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. Освітні стратегії та сучасні підходи до навчання в Новій українській школі в контексті громадянської освіти					
Тема 1.1 Підхід як стратегія навчання. Особистісна орієнтація, практична спрямованість та розвиток життєвих навичок (soft skills) в освітньому середовищі	2	-	-	-	2
Тема 1.2 Компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, інтегративний та середовищний підходи: сутність, принципи і педагогічні можливості. Застосування STEM-орієнтованого підходу до громадянської освіти Взаємозалежність та взаємодоповнюваність підходів та їх реалізація в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання	2	1	-	-	3
Тема 1.3. Проблемне навчання: сутність, механізми та освітні інструменти	1	1	-	-	2
Тема 1.4 Проектне навчання: сутність, переваги, планування та реалізація навчальних проектів	1	2	-	-	3
Тема 1.5 Кооперативне навчання: сутність та практичні приклади для громадянської освіти	1	2	-	-	3
Тема 1.6 Розвиток критичного мислення, медіаграмотності та когнітивної гнучкості через глибинне навчання в громадянській освіті	1	3	-	-	4
1.7 Сучасні підходи до оцінювання індивідуальної та групової діяльності учнів	1				1
Разом за модулем	9	9	-	-	18
МОДУЛЬ 2. Особливості навчання громадянській освіті в другому циклі базової середньої освіти					
Тема 2.1. Нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення	1	2	-	-	3

викладання громадянської освіти в 7–9 класах (аналіз ДСБЗО, модельних програм, підручників, інтернет ресурсів)					
2.2. Конструювання компетентнісно орієнтованих завдань та проекти на уроках громадянської освіти	1	2			3
Тема 2.3. Оцінювання на уроках громадянської освіти		2	-	-	2
2.4. Особливості організації та проведення уроків громадянської освіти 7-9 класах		2			2
Разом за модулем	2	8	-	-	10
Підсумкові заходи. Підсумкова конференція. Виконання підсумкового тесту. Тематична дискусія	-	-	-	2	2
Усього:	11	17	-	2	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Освітні стратегії та сучасні підходи до навчання в Новій українській школі в контексті громадянської освіти

Тема 1.1 Підхід як стратегія навчання. Особистісна орієнтація, практична спрямованість та розвиток життєвих навичок (soft skills) в освітньому середовищі

Нові тенденції в освіті ХХІ століття. Стратегія навчання як послідовність дій для досягнення навчальної мети. Освітній підхід, спрямований на формування в учнів ключових та предметних компетентностей.

Особистісна орієнтація у навчанні: формування мотивації, цінностей та самостійності учнів. Практична спрямованість освітнього процесу як засіб підготовки до реального життя та переходу від «школи знань» до «школи умінь». Поняття та роль «життєвих навичок» (soft skills) у сучасному освітньому середовищі та способи їх розвитку.

Громадянська освіта як засіб розвитку ключових і предметних компетентностей учнів. Концепція розвитку та впровадження громадянської освіти в Україні: сучасні тенденції та перспективи.

Тема 1.2 Компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, інтегративний та середовищний підходи: сутність, принципи і педагогічні можливості. Застосування STEM-орієнтованого підходу до громадянської освіти. Взаємозалежність та взаємодоповнюваність підходів та їх реалізація в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання

Компетентнісний підхід як стратегія навчання, що спрямована на формування ключових і предметних компетентностей учнів. Основні характеристики компетентнісного підходу, його взаємозв'язок із діяльнісним та особистісно орієнтованим. Діяльнісний підхід як стратегія формування компетентностей за допомогою різних видів діяльності учнів. Значення особистісно орієнтованого підходу у формуванні особистості учня, розвитку його здібностей. Інтегративний підхід як стратегія поєднання знань із різних предметних галузей для формування цілісної картини світу. Середовищний підхід як створення освітнього простору, що сприяє розвитку особистості та соціалізації учнів. Приклади реалізації інтегративного та середовищного підходів на уроках громадянської освіти, їх взаємозв'язок із компетентнісним та діяльнісним підходами. Особливості реалізації STEM-орієнтованого підходу на уроках громадянської освіти, приклади інтеграції та міжпредметних зв'язків.

Взаємозалежність, взаємодоповнюваність підходів щодо орієнтації сучасного освітнього процесу на особистість; їх реалізація в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання. Цифрові технології педагогічної діяльності.

Використання цифрових інструментів під час вивчення громадянської освіти в Новій українській школі. Цифрові інструменти для оцінювання, зворотного зв'язку та рефлексії навчання.

Тема 1.3. Проблемне навчання: сутність, механізми та освітні інструменти

Проблемне навчання як стратегія розвитку мислення та самостійності учнів. Основні механізми постановки проблемних завдань і організації їх вирішення. Освітні інструменти для створення проблемних ситуацій на уроках громадянської освіти. Використання дискусій, дослідницьких завдань та аналізу реальних кейсів для формування навичок критичного мислення й практичного застосування знань. Переваги і недоліки проблемного навчання.

Тема 1.4. Проектне навчання: сутність, переваги, планування та реалізація навчальних проектів з громадянської освіти

Проектні технології, метод проектів. Проектне навчання як форма інтеграції знань і практики: концепція від Дж.Дьюї до сьогодення. Переваги і виклики проектного навчання. Етапи планування навчальних проектів. Реалізація проектної діяльності у громадянській освіті. Цифрові та сучасні інструменти проектного навчання Роль учителя як фасилітатора, організація командної роботи та оцінювання результатів проектів.

Тема 1.5 Кооперативне навчання: сутність та практичні приклади для громадянської освіти

Кооперативне навчання як спосіб організації взаємодії учнів, навчання в невеликих групах («структурування позитивної взаємозалежності»). Основні елементи успішного впровадження кооперативного навчання в класі.

Використання групових завдань, парної роботи та взаємонавчання для розвитку комунікативних навичок і відповідальності за спільний результат. Практичні приклади застосування кооперації на уроках громадянської освіти.

Тема 1.6. Розвиток критичного мислення, медіаграмотності та когнітивної гнучкості через глибинне навчання в громадянській освіті

Трактування глибинного та поверхневого навчання.

Основні положення та підходи до характеристики критичного мислення. Етапи розвитку та технології формування критичного мислення. Критичне мислення як наскрізне вміння в Державному стандарті базової середньої освіти. Педагогічні умови розвитку критичного мислення на уроках громадянської освіти. Інструменти критичного мислення. Концепт фактчекінгу.

Когнітивна гнучкість у громадянській освіті: сутність, принципи та інструменти розвитку.

Приклади завдань, що поєднують знання, уміння та навички, і сприяють розвитку критичного мислення та когнітивної гнучкості учнів.

Тема 1.7. Оцінювання в громадянській освіті: сучасні підходи, методи та інструменти

Функції оцінювання у Новій українській школі та форми контролю навчальних досягнень. Принципи оцінювання. Практика та інструменти оцінювання. Орієнтовні критерії оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів освіти та особливості їх застосування на уроках громадянської освіти. Вимоги законодавства щодо дотримання академічної доброчесності під час оцінювання результатів навчання учнів та організаційно-педагогічні умови забезпечення ефективного, об'єктивного та прозорого оцінювання в закладі освіти.

Основні види оцінювання. Формувальне та підсумкове оцінювання як засіб підтримки навчання та розвитку учнів: індивідуальний та груповий аспекти. Основні педагогічні техніки та методи, що забезпечують зворотний зв'язок і корекцію навчального процесу.

МОДУЛЬ 2. Особливості навчання громадянській освіті в другому циклі базової середньої освіти

Тема 2.1 Нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення викладання громадянської освіти в 7–9 класах (аналіз ДСБЗО, модельних програм, підручників, інтернет ресурсів)

Модельні навчальні програми як основа для розробки курсів громадянської освіти. Структура, логіка та ключові акценти програм для базової середньої освіти. Особливості підручників з громадянської освіти для 7–9 класів: відповідність стандартам, методичні орієнтири, можливості

адаптації та використання вчителем. Орієнтовні види навчальної діяльності на заняттях.

Тема 2.2 Компетентнісно орієнтовані завдання як умова реалізації компетентнісного підходу до навчання. Конструювання компетентнісно орієнтованих завдань на уроках громадянської освіти

Компетентнісно орієнтоване завдання як дидактична конструкція для формування або перевірки предметних і ключових компетентностей. Методологія створення компетентнісно орієнтованих завдань.

Компетентнісні завдання як інструмент формування та оцінювання ключових і предметних компетентностей. Методологія створення компетентнісно орієнтованих завдань. Приклади компетентнісно орієнтованих завдань та методичні орієнтири щодо їх конструювання й застосування на уроках громадянської освіти

Тема 2.3. Оцінювання на уроках громадянської освіти

Орієнтовні критерії оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з громадянської освіти. Оцінювання та оцінка сформованої громадянської та соціальної компетентності. Формувальне та підсумкове оцінювання на уроках громадянської освіти. Оцінювання на уроці громадянської освіти: практика та інструменти, їх роль у підвищенні мотивації та самостійності здобувачів освіти.

Розроблення та аналіз завдань для оцінювання результатів навчання учнів відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти та компетентнісного підходу.

Тема 2.4. Особливості організації та проведення уроків громадянської освіти у 7-9 класах

Форми, методи, прийоми організації навчальної діяльності здобувачів освіти на уроках громадянської освіти. Структура інтерактивного уроку громадянської освіти. Робота по з'ясуванню понять і термінів на уроці громадянської освіти 7-9 класів. Організація дискусій і дебатів. Робота здобувачів освіти з візуальними джерелами інформації.

3.1. Орієнтований перелік практичних завдань

1. Аналіз, добірка та застосування компетентнісно орієнтованих завдань на уроках громадянської освіти.
2. Наведення прикладів використання інтегративного та середовищного підходів у розробці уроків, що сприяють формуванню громадянської компетентності.
3. Групова робота «Стратегії кооперації в класі».
4. Розробка правил демократичної взаємодії, культури діалогу та етичної комунікації у шкільному середовищі.

5. Проектування проблемного або проектного навчання (мініпроєкту) з громадянської освіти, спрямованого на розвиток критичного мислення, співпраці, громадянської активності та відповідальності учнів.

6. Дискусія про роль громадянських цінностей, демократії та участі у суспільному житті.

7. Розробка прикладів розумного пристосування та застосування універсального дизайну навчання (UDL) – створення адаптованих завдань і навчальних матеріалів для уроку громадянської освіти, що враховують різні освітні потреби учнів та забезпечують рівний доступ до навчання.

8. Аналіз навчального кейсу з громадянської освіти з позицій прав людини, дотриманням принципів недискримінації, поваги до людської гідності та різноманіття.

9. Проектування завдання для формуального оцінювання в рамках уроку громадянської освіти.

10. Застосування елементів глибинного навчання.

11. Виконання завдань розміщених у підручниках з громадянської освіти для 7-9 класів.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 3.12.2025).

2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 710-р: у редакції Розпорядження КМУ № 893-р від 08.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80> (дата звернення: 2.12.2025).

3. Про деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800: зі змінами, внесеними Постановою КМ від 27.12.2019 № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 2.12.2025).

4. Про затвердження концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки: Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.08.2025 № 1163. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptualnykh-zasad-osvitnikh-haluzei-ta-dorozhnoi-karty-realizatsii-kontseptualnykh-zasad-osvitnikh-haluzei-na-2025-2030-roky> (дата звернення: 10.09.2025).

5. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 № 1093. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1093729-24#Text> (дата звернення: 10.08.2025).

6. Про затвердження типової освітньої програми для учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyatipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 2.12.2025).

7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 1.12.2025).

8. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20> (дата звернення: 3.12.2025).

9. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 1.12.2025).

10. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. Дата оновлення: 22.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

Основна література

1. Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафсдоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер; пер. з англ. та адапт. Л. І. Паращенко. URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-1/> (дата звернення: 5.12.2025).

2. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко та ін. Київ: Алатон, 2020. 64 с. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/3646/file/safe_school_in_NUS.pdf (дата звернення: 6.12.2025).

3. Громадянська освіта та методика її навчання: підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти / за заг. ред. Т.В. Бакка, Т.В. Мелешенко. Київ: УОБЦ «Оріон», 2019. 320 с.: іл. URL: https://go.gromadosvita.org.ua/GROMAD_OSVITA.pdf (дата звернення: 5.12.2025).

4. Концептуальні засади громадянської та історичної освітньої галузі. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/novyny-posylannia/konceptualni-zasadi-gromadianskoyi-ta-istoricnoyi-osvitnoyi-galuzi.pdf> (дата звернення: 1.12.2025).

5. Мелешенко Т., Ухаль В. Проектна технологія навчання на уроках громадянської освіти. *Наукові праці історичного факультету НПУ ім. М. Драгоманова*. 2013. С. 675–688. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16489> (дата звернення: 18.01.2026).

6. Методичні засади використання технологій STEM-освіти в гімназії: методичний посібник / В. В. Рогоза та ін. Київ: Педагогічна думка, 2025. 198 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/Rohoza-ta-in_Metodychnyy-posibnyk.pdf (дата звернення: 15.01.2026).
7. Методичні матеріали для інтегрованого курсу «Громадянська освіта» (10 клас): посібник / автор-укладач Т. Ремех. URL: <https://cutt.ly/PwqL05KB> (дата звернення: 3.12.2025).
8. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Yaroslav-Rudyk/publication/316190546_Osvitni_tehnologii/links/58f5e5700f7e9b6f82e99e92/Osvitni-tehnologii.pdf (дата звернення: 13.01.2026).
9. Модельні навчальні програми для 5–9 класів Нової української школи URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 1.12.2025)
10. Освітні технології: навч.-метод. посібник / О.М. Пехота та ін.; за ред. О.М. Пехоти. Київ: Вид-во А.С.К., 2003. 255с.

Додаткова література

1. Воронюк І.В., Коротич Л.Г. Діяльнісний підхід у розумовому розвитку учнів. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 2. С. 5–8.
2. Гордон Драйден, Джаннет Вос. Революція в навчанні / перекл. з англ. М. Товкало. Львів: Літопис, 2011. 544 с.
3. Збірка інтерактивних вправ для розвитку громадянських компетентностей на уроках з різних предметів / Тулбокс для вчителів/вчительок від Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа». URL: <https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox> (дата звернення: 4.12.2025).
4. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 3.12.2025).
5. Національна стратегія у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#n17> (дата звернення: 3.12.2025).
6. Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення, 70 методів в одній книзі: навч.-метод. посіб. Київ, 2020. 104 с.
7. Теорія і практика індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти / О.М. Топузов, О. В. Малихін та ін.; за наук. ред. О. В. Малихіна. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 1099 с.
8. Трубачева С. Е., Мушка О. М., Люлькова Ю. В. Дидактичні особливості формування навчальної компетентності учнів в умовах

цифровізації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти під час воєнного стану. *Проблеми сучасного підручника*. 2022. Вип. 29. С. 202–207.

9. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини Рекомендація CM/Rec(2010)7, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 11 травня 2010 р., та пояснювальний меморандум. URL: <https://rm.coe.int/16806b93be> (дата звернення: 1.12.2025).

10. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Т.П. Цюман; Український фонд «Благополуччя дітей». Київ, 2018. 56 с. URL: https://rada.info/upload/users_files/43834226/0b7c12292b8b42814c2a901f4f86de71.pdf (дата звернення: 3.12.2025).